

Psaní odborných prací v psychologii

Funkce odborného textu

Co děláme v odborném textu?

- × Popisujeme jev
- × Děláme výklad (teorie, procesu, modelu...)
- × Klademe otázky
- × Hodnotíme předchozí texty
- × Formulujeme hypotézy
- × Formulujeme argumenty
- × Podáváme návrhy

Dobře napsaný odborný text

- × Popis
- × Příklad
- × Definice
- × Analogie
- × Kontrast
- × Stupně důrazu
- × Následnost, průběh procesu, kauzalita
- × Jmenování, struktura
- × Uvedení argumentu
- × Důkaz
- × Uvedení citací
- × Představení opačného stanoviska
- × Protiargument
- × Shrnutí – před a po

Typy informací

- × Fakta
- × Definice
- × Postuláty
- × Interpretace
- × Domněnky, spekulace
- × Předpoklady (*assumptions*)
- × Hypotézy (*hypothesis, expectation*)
- × (*Possible*) implications (co vyplývá)

Musí být vždy jasné, o jaký typ tvrzení se jedná.

Časté problémy českých/slovenských odborných textů

- × Nejasná struktura a cíl textu
- × Rozvádění irelevantních informací, špatné rozlišení důležitých a okrajových informací
- × Zmiňování témat bez dalšího rozvádění a napojení na hlavní myšlenku textu
- × Zbytečně abstraktní vyjádřování – „intelektuální vata“
- × Užívání vágních výrazů s nejasným významem, abychom nemuseli příliš rozvádět myšlenku
- × Zbytečně komplikované gramatické struktury, nadužívání cizích výrazů, umělé „převyprávění“ banálních záležitostí v šroubovitém stylu
- × Opakování již zmíněné informace
- × Zbytečné stylistické obměny na úkor přesnosti vyjádřování

Typické problémy studentských prací

- **Neznají komunikační funkci textu – co má být cílem?**
- **Nezáleží jim na tom, jestli text splní svou komunikační funkci („pokud nedostanu zpětnou vazbu, nemá smysl to dělat tak, jak se očekává“).**
- **Nerozlišují různé typy tvrzení, např. pletou si general knowledge s nepodloženými domněnkami formulovanými po vzoru toho, co slyší nebo čtou v médiích.**
- **Nestaví se k literatuře kriticky – co je napsáno, je „svaté“, důkazy jsou nezvratné, pokud někdo něco zkoumal, již k tomu nemám co říct atd. – nerozeznávají různé typy tvrzení v textu, nezohledňují limity.**
- **Mýlí si kritický postoj s kritizujícím postojem – přebírají protiargumenty bez toho, aby důkladně poznali argumenty první strany, zaměřují se na kritiku bez toho, aby zohlednili přínos.**

Typické problémy studentských prací

II.

- Jako základní východisko plánování a uvažování o náročnosti používají množství textu – „Kolik to mám mít stran? Kolik mám mít zdrojů?“
- Příliš spoléhají na zaužívané praktiky, které způsobují množení nesrozumitelných textů – odevzdávání štafety „takhle se to má dělat“.
- „Bezobsažný obsah“ a neadekvátní užívání výrazů – používají zaužívané formulky bez toho, aby zvažovali jejich funkci, nemají dostatečný vhled do problematiky, o které píšou, nevědí přesně, jakou poznatky plní funkci a na co slouží různé typy informace.

Odborné práce na VŠ

- **Seminární práce**
- **Rešerše**
- **Esej**
- **Návrh výzkumného projektu**
- **Bakalářská práce**

Co je cílem odborné práce na VŠ

Prokázat, že student umí:

- Vybrat adekvátní téma pro odbornou rozpravu v určitém rozsahu
- Pracovat se zdroji – vyhledávat, vybírat, kriticky srovnávat, shodnotit (kvalita výzkumu, aktuální stav problematiky, míra podloženosti, kritika, alternativní pohledy, kontroverze atd.)
- Správně „dát dohromady“ relevantní informace k vybranému tématu z různých zdrojů
- Komunikovat odborné téma nebo diskusi srozumitelným a dobře strukturovaným způsobem
- Vyvozovat z dostupných informací úvahy a závěry na odborné úrovni
- Správně odkazovat na zdroje

Psaní odborné práce po vzoru článků

- Beru na zřetel omezení vědeckého poznání (není „ultimátní pravda“)
- Bez subjektivního pohledu (místo názorů se prezentují podložené argumenty) –
Individuální intelektuální přínos a subjektivní pohled není to samé!!! (rozdíl mezi vědeckým důkazem a např. argumentem autoritou nebo subjektivní zkušeností typu „anecdotal evidence“)

Psaní odborné práce po vzoru článků

- Beru na zřetel omezení vědeckého poznání (není „ultimátní pravda“)
- Bez subjektivního pohledu (místo názorů se prezentují podložené argumenty)
- Přesnost vyjádřování a důraz na důkazy nebo dohledatelnost důkazů (citace, vyhýbání se vágním generalizacím typu „mnozí autoři“)
- Princip „tady a teď“, odvolávání se na text – některé tvrzení plní určitou funkci jen v daném textu (např. „*V této studii vycházíme z teorie... / definujeme XYZ jako...*“) **Proč?**

Čím NELZE podpořit odborný argument...?

- NÁZOREM vlastním
- NÁZOREM obecným („Dnešní mládež je pořád agresivnější...“)
- NÁZOREM cizího autora – bez ohledu na významnost!!!
- Špatným důkazem – výzkum se špatnou metodologií, vágní konstrukt, neopodstatněná interpretace atd.

Kde je problém...?

„Touto problematikou se zabývalo již mnoho autorů, které tady pro vysoký počet neuvádím.“

Důkaz se uvést musí, i když je snadné ho dohledat. Ideální je odkázat na metaanalýzu nebo přehledovou studii.

Možné řešení

„Touto problematikou se zabývalo již mnoho autorů (pro přehled viz Johnson, 2004).“

Kde je problém...?

„Tito autoři sice tvrdí, že zájem je zpravidla lepší motivací než vnější odměny, ale dle mého názoru to tak být nemusí.“

Odborný text není o prezentaci názorů, nýbrž závěrů vyvozených z naprosto transparentních, dohledatelných důkazů nebo logických argumentů. Cílem je ukázat, že i čtenář má důvod uvažovat podobným způsobem – svůj postoj proto prezentujeme jako obecně možný způsob nahlížení na téma.

Možné řešení

„Tito autoři tvrdí, že zájem je zpravidla lepší motivací než vnější odměny, tento postoj ale nezohledňuje skutečnost, že cíl samotný může být pro člověka více hodnotný než samotná aktivita a vysoký zájem může odklonit pozornost od cíle. Jako příklad můžeme uvést...“

Kde je problém...?

„Motivace se dělí na intrinzickou a extrinzickou (Deci & Ryan, 1982).“

Publikovanou teorii nelze citovat jako fakt. I

když je terminologie nebo rozdělení velmi rozšířené, je nutné pamatovat, že definice pokaždé pochází od určitého autora a z určité publikace.

Možné řešení

„V rámci teorie sebedeterminace se motivace dělí na intrinzickou a extrinzickou (Deci & Ryan, 1982).“

Kde je problém...?

„Je zjevné, že násilí u mladistvých ve společnosti pořád stoupá.“

Naprosto nepodložené tvrzení. I když se něco může zdát jako obecné sdělení, protože „se to ví“, ve skutečnosti se může jednat o pouhé iluzorní obecné přesvědčení. Každopádně, v odborných textech se nelze uspokojit se silně zakořeněným obecným názorem.

Alternativa

„Násilí u mladistvých je v současnosti hodně diskutované téma, o čemž svědčí i velké množství výzkumných studií – pouze za rok 2015 můžeme po zadání klíčového slova „adolescent violence“ nalézt ve Web of Science 153 zdrojů. Většina výzkumů (viz např. Brown, 2007) přichází k závěru, že výskyt násilí u mládeže stoupá, avšak tyto zjištění mohou být zkresleny tím, že...“

Kde je problém...?

„Tématem vztahu mezi fyzickými tresty a volbou povolání se ještě nikdo nezabýval, proto nelze příliš vycházet z předchozích výzkumů.“

Odborné zpracování tématu není povrchní.

Vždy je nutné uvažovat o podobných tématech, hledat vysoce pravděpodobné souvislosti.

Možné řešení

„Výzkum týkající se přímo vztahu mezi fyzickými tresty a volbou povolání chybí. Jonesová (2001) ale našla pozitivní vztah mezi autoritářskou výchovou a volbou povolání typu X. Tento vztah vysvětluje... Jelikož se právě autoritářská výchova běžně spojuje s fyzickými tresty, lze uvažovat...“

Proč je nutné správně citovat...?

Citace slouží jako podpora tvrzení. Bez citace je tvrzení nepodloženo, pokud empirický nebo formální důkaz nepodáváme sami.

Proč musí být citace formálně NAPROSTO správná?

- Citace slouží jako **metaodkaz** – i stroj musí být schopen dohledat podle ní zdroj v databáze
- Nutná **naprostá přesnost** – bez mnohoznačností, musí být jasné, která myšlenka pochází z kterého zdroje, kde začíná a kde končí
- Citace je **identifikační „známkou“** publikace – různé citace se v databázích uchovávají jako různé publikace
- Psychologie – výhradně **styl APA (American Psychological Association)**

Funkce citací v argumentu

- Umožňuje dohledat podporu pro náš argument, kterou předkládáme pouze v „zkrácené“ formě
- PŘÍKLAD: „Vnitřní motivace má pozitivní vztah k výkonu.“
- ARGUMENT OPONENTA: „Tomu mám věřit jen proto, že je to tady napsáno? Argument autoritou...?“

Funkce citací v argumentu

- Umožňuje dohledat podporu pro náš argument, kterou předkládáme pouze v „zkrácené“ formě
- PŘÍKLAD: „Dle výzkumu má vnitřní motivace pozitivní vztah k výkonu.“
- ARGUMENT OPONENTA: „Jakého výzkumu? Co je to za výzkum? Kolik ho bylo? Byly výsledky spolehlivé? Interpretovali jste je správně? Jak to mám vědět?“

Funkce citací v argumentu

- Umožňuje dohledat podporu pro náš argument, kterou předkládáme pouze v „zkrácené“ formě
- Zvyšuje jistotu, že důkaz bude správný, příp. dává oponentovi možnost si ho ověřit a napadnout závěr autora

Funkce citací v argumentu

- Zvyšuje jistotu, že důkaz bude správný, příp. dává oponentovi možnost si ho ověřit a napadnout závěr autora
- PŘÍKLAD: „Dle dřívějšího výzkumu (Deci, 1975) má vnitřní motivace pozitivní vztah k výkonu.“
- ARGUMENT OPONENTA: „Tato informace je zavádějící, pojem *intrinsic motivation* jak ho definuje Deci (1975) nelze chápat jako vnitřní motivaci.“

Funkce citací v argumentu

- Umožňuje dohledat podporu pro náš argument, kterou předkládáme pouze v „zkrácené“ formě
- Zvyšuje jistotu, že premisa bude správná, příp. dává oponentovi možnost si ji ověřit a napadnout závěr autora
- Uznáváme přínos autora, který již argument podpořil

Funkce citací v argumentu

- **Uznáváme přínos autora, který již argument podpořil**
- **PŘÍKLAD:** „Self-efficacy je vnímaná osobní zdatnost (Blatný, 2010).“
- **ARGUMENT OPONENTA:** „Blatný pouze zobecňuje již publikovanou informaci jiného autora – odkud pochází původní informace?“

Funkce citací v argumentu

- **Uznáváme přínos autora, který již argument podpořil**
- **PŘÍKLAD:** „Self-efficacy je vnímaná osobní zdatnost (Blatný, 2010).“
- Kromě **plagiátorství** je zde problémem možná nepřesnost v důsledku odlišného kontextu – při nadužívání **sekundárních citací** pořádně nevíme, o čem mluvíme...

Funkce citací v argumentu

- **Uznáváme přínos autora, který již argument podpořil**
- **PŘÍKLAD: „Self-efficacy je vnímaná osobní zdatnost (Blatný, 2010).“**
- **Jaký je správný tvar...?**
- **„Bandura definuje self-efficacy jako vnímanou osobní zdatnost (cit. dle Blatný, 2010).“**
- **Je to takto skutečně správně...?**

Problémy sekundárních citací

- Spoléháme na cizí zdroj – argument autoritou
- Ztrácíme kontakt s původním textem – nerozumíme tématu do hloubky, nemáme jistotu v tom, o čem mluvíme
- Přiznáváme, že jsme si nedali s vyhledáváním zdrojů moc práce (pro studenty součást hodnocení)
- **AKADEMICKÉ PUBLIKACE:** Nepřiznáváme přínos tomu autoři, který s myšlenkou skutečně přišel
- Riziko neúmyslných plagiátů

Co je plagiátorství?

- Úmyslné vydávání cizí myšlenky za vlastní (např. opisování) – **ve vědě irelevantní, hned by vás chytli :-P**

Co je plagiátorství?

- Úmyslné vydávání cizí myšlenky za vlastní (např. opisování)
- Jakékoli (úmyslné i neúmyslné) neudání zdroje myšlenky, která byla předtím publikována – **Jak je to v případě, že NEVÍME, že byla publikována?**

Co je plagiátorství?

- Úmyslné vydávání cizí myšlenky za vlastní (např. opisování)
- Jakékoli (úmyslné i neúmyslné) neudání zdroje myšlenky, která byla předtím publikována
- Nesprávné udání zdroje – **Co sem všechno spadá?**

Co je plagiátorství?

Nesprávné udání zdroje:

- nesprávný autor
- nesprávná publikace téhož autora
- udání sekundárního zdroje (bez uvedení citace jako sekundární)
- neopodstatněná generalizace nebo interpretace zdroje
- míchání vlastních interpretací s původní informací
- prezentace tvrzení v jiném rámci (např. prezentace toho, co autoři prezentují jako pouhý předpoklad, jako jejich argument atd.)
- **Klíčové: správné porozumění zdroji + umístnění citace v textu**

Co je plagiátorství?

- **Úmyslné vydávání cizí myšlenky za vlastní** (např. odpisování)
- Jakékoli (úmyslné i neúmyslné) **neudání zdroje myšlenky**, která byla předtím publikována
- **Nesprávné udání zdroje**
- **Formální plagiátorství** – přebírání struktury textu nebo argumentu jiného autora (např. napsání teoretické části diplomové práce přesně podle struktury teoretické části jiné diplomové práce, monografie atd.) – **formální aspekty textu se necitují**
- **Samoplagiovaní** – „recyklace“ vlastních dřívějších textů – **citovat musím i sebe**

Co potřebuje odkaz (citaci) a co ne?

ČASTÝ DOTAZ STUDENTŮ:

„Co když jsem s tou myšlenkou přišel já – musím i přesto hledat nějaký jiný odborný zdroj, kde to již bylo zmíněno? A pokud nenajdu, tak myšlenku nesmím prezentovat?“

Co potřebuje odkaz (citaci) a co ne?

- Cílem odborných publikací je popis, vysvětlení, diskuse a/nebo argumentace
- **Originální myšlenka** – originální data nebo originální závěry z předchozích dat nebo závěrů (tyto musí být citovány)
- **Lze v odborné práci prezentovat originální myšlenku bez relevantních odkazů?** – museli bychom vycházet z naprosto originálních a jedinečných dat získaných vědeckou metodou
- Psát odbornou práci znamená vyhledat pokud možno **VŠECHNY** relevantní zdroje – cílem není „něco citovat“ nýbrž prezentovat myšlenku objektivně a kompletně

Co potřebuje odkaz (citaci) a co ne?

- Originální vlastní data a závěry citaci nepotřebují (musí tak ale být zjevně prezentovány spolu se statusem, např. jde o spekulaci, hypotézu, závěr z něčeho plynoucí?)
- **Závěry** musí být podloženy!!! (to obvykle citace vyžaduje)
- Jakékoli odkazy na předchozí výzkum, data nebo podané důkazy musí být citovány
- Zmínky o metodách, teoriích, specifické terminologii, specifických definicích musí být citovány odkazem na PRIMÁRNÍ ZDROJ (určitě ne učebnici!!!)
- Necitují se fakta, i když jsme je museli dohledat (např. kde se narodil Freud nebo ve kterém roce vyšla teorie)
- Obecným tvrzením typu „common knowledge“ se spíše vyhýbáme

Děkuji za pozornost!